

Deprem'den Soma'ya: Yeni Bir Hayata Başlama Deneyimlerine ve Algılarına İlişkin Nitel Bir Çalışma

From Earthquake to Soma: A Qualitative Study on Experiences and Perceptions of Starting a New Life

Yavuz Selim KAYMAKCI¹, Zeynep ACA²

¹ Uzman Psikolojik Danışman
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı,
yavuzselimkaymakci@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-7366-8787

² Doç. Dr., Bandırma Onyeddi Eylül
Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü,
zaca@bandirma.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-3399-5310

Başvuru: 29.09.2023
Kabul: 09.07.2024

Atıf: Kaymakçı, Y. S. ve Aca, Z.
(2024). Deprem'den Soma'ya: Yeni
bir hayata başlama deneyimlerine ve
algılarına ilişkin nitel bir çalışma,
Toplum ve Sosyal Hizmet, 35(3), 421-
444.
DOI: 10.33417/tsh.1368343

ÖZ

Çalışmanın amacı, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremi ardından kalıcı olarak yer değiştiren depremzedelerin yeni bir hayata başlama deneyimlerini ve algılarını derinlemesine incelemektir. Örnek olay desenindeki çalışmada amaçlı örnekleme tekniğinden yararlanılarak Soma'ya yerleşen on dört depremzedeyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların onayı alınarak kaydedilen yarı yapılandırılmış görüşmeler 15 Temmuz – 20 Eylül 2023 tarihleri arasında yüz yüze gerçekleştirilmiş ve ardından yazıya aktarılmıştır. Analizler sonucunda, 'günlük rutinin değişmesi', 'ekonomik zorluklar', 'çalışma hayatına ilişkin zorluklar', 'psikolojik zorluklar', 'sağlıkta karşılaşılan zorluklar', 'eğitimde karşılaşılan zorluklar', 'olumsuz etkileşimler' ve 'olumlu etkileşimler' şeklinde sekiz tema ve alt temalar elde edilmiştir. Çalışma bulguları, depremzedelerin yer değiştirme deneyimlerine odaklanmasına rağmen bu bulguların diğer afetlerden kaynaklanan kalıcı yer değiştirme deneyimlerine de uygulanabileceğini göstermektedir. Ayrıca araştırma, depremzedelerin deneyimlerini ve algılarını kendi bakış açılarından incelediği için daha ileri uygulamalara yönelik programların geliştirilmesine ve acil durumlara yönelik eylem planlarının hazırlanmasına rehberlik edebilir.

Anahtar kelimeler: Deprem, kalıcı yer değiştirme, yeni bir hayat deneyimi, nitel çalışma.

ABSTRACT

The study aimed to examine the experiences and perceptions of earthquake victims who permanently relocated after the February 6, 2023, Kahramanmaraş earthquake to start a new life. Utilizing the purposeful sampling technique, we interviewed fourteen earthquake victims who settled in Soma in the study employing a case study design. Semi-structured interviews, recorded upon the participants' consent, were held face-to-face between July 15 and September 20, 2023, and then transcribed. Our analyses revealed the following eight themes with their sub-themes: changing daily routine, economic difficulties, difficulties related to working life, psychological difficulties, difficulties encountered in health, difficulties encountered in education, negative interactions, and positive interactions. While the study is particularly relevant to the life experiences of those permanently displaced due to earthquakes, this experience caused by the earthquake implied the findings 'applicability to earthquake-related life experiences and permanent displacement experiences due to other disasters. As the research examined the experiences of earthquake victims from their perspective, it may guide the development of programs for further practices and prepare contingency plans in emergencies.

Keywords: Earthquake, permanent relocation, a new life experience, qualitative study.

GİRİŞ

Afetler fiziksel, ekonomik, psikolojik ve sosyal kayıplar oluşturan, bireylerin hayat akışını olumsuz etkileyen olayları ifade eder. Dünya üzerinde 52 afet türü varlığından söz edilmekte ve bunlardan etkisi en büyük olanın deprem olduğu kabul edilmektedir (Karabulut ve Bekler, 2019). Depremler sıklıkla can kaybına ve şehirlerin yerle bir olmasına yol açmaktadır. Çok yönlü etkileri olan depremler, meydana geldikleri yerlerde kişilerin hayatlarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Depremlerin yol açtığı en büyük sorun can kayıplarıdır. Bunun yanı sıra ekonomik ve sosyal etkilere de sahip olan depremler (Altun, 2018), var olan eşitsizlikleri kötüleştirir, ekonomik ve sosyal gelişmenin bozulmasına neden olurlar. Öyle ki uygun önlemler alınmadığı takdirde yoksulluk keskin bir şekilde artabilmektedir. Ayrıca depremler -etkisi uzun süre hissedilebilecek şekilde- sosyal normları ve kurumları bozucu yönde de sonuçlara yol açabilmektedir (Joseph, 2022). Depremin psikolojik yönde de etkileri olabilmektedir (Jung ve Han, 2023). Örneğin deprem sonrasında kişilerde çeşitli duygusal ve davranışsal sorunlar; kaygı, depresyon, uyku bozuklukları, travmatik stres gibi ortaya çıkabilmektedir (Beaglehole vd., 2019; Çıtak, 2023).

Deprem doğal olduğu kadar toplumsal da bir olaydır (Fırat, 2022). Özellikle yüksek şiddetli yıkıcı depremler insanların hayatlarında köklü değişikliklere yol açarlar. Bu değişimlerden biri kişilerin yer değiştirmeleridir. Literatürde yerinden edilme olarak geçen bu durum Birleşmiş Milletler (2005) tarafından “*zorla ya da mecbur kalarak evlerinden veya sürekli yaşamakta oldukları yerlerden, özellikle silahlı çatışmaların etkilerinden, genel olarak şiddet içeren durumlardan, insan hakları ihlallerinden veya doğal ya da insan kaynaklı felaketlerden korunmak için uluslararası kabul görmüş devlet sınırlarını geçmeksizin kaçan ya da bu yerleri terk eden kişi veya bu tip kişilerden oluşan gruplar*” şeklinde tanımlanmaktadır.

6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye’de 12 saat içerisinde 7 üzeri büyüklükte Kahramanmaraş ilinde gerçekleşen iki deprem Cumhuriyet döneminde yaşanan en büyük deprem felaketi olarak kayıtlara geçmiştir. Kahramanmaraş merkezli deprem 11 ili (Gaziantep, Hatay, Adana, Kahramanmaraş, Malatya, Osmaniye, Elâzığ, Diyarbakır, Şanlıurfa, Adıyaman, Kilis) etkilemiştir. Depremde, yaklaşık 120.000 bina yıkılmış, 50.000’e yakın kişi vefat etmiş, yaklaşık 120.000 kişi ise yaralanmıştır (AFAD, 2023). Başta 11 il olmak üzere tüm Türkiye depremden sosyolojik ve psikolojik açıdan etkilenmiştir. Depremin ardından depremzedeler aşına oldukları, bildikleri sosyal ve kültürel ortamlarını terk ederek yer değiştirmek zorunda kalmıştır. Yaşam koşullarının zor olması, artçı sarsıntıların devam etmesi, psikolojik ve ekonomik etkenler depremzedelerin deprem bölgesinden geçici veya kalıcı olarak yer değiştirmesine sebep olmuştur (Özbilgin vd., 2023). Yaklaşık 2.7 milyon kişinin bu sebeplerden dolayı farklı illere doğru yer değiştirdiği belirtilmektedir (International Organization for Migration, 2023; Sağıroğlu vd., 2023). Belirtelim ki deprem gibi doğal afetlerden sonra yer değiştirme sıkça görülen bir durumdur. Depremzedeler deprem bölgesindeki olumsuz koşulların yönetiminde sorunların varlığından ötürü genellikle doğal yaşam ortamlarına geri dönemezler (Rieger, 2021). Depremin ardından depremzedelerin yaşamları araştırılmalıdır; uzun vadeli sonuçlarına ilişkin

çıkarımlar için deprem sonrası normal hayata dönüş, deprem öncesi veya deprem sırasındaki yaşam kadar önemlidir (Alipour vd., 2014).

Deprem sonrası genelde deprem bölgelerindeki zorluklara akademik yazın odaklanma eğilimindedir (Çıtak, 2023; Ernögöl vd., 2023). Dolayısıyla depremzedelerin yer değiştirmeden kaynaklı yaşadıkları zorluklar, depremzedelerin gittikleri yerlerdeki yeni hayat deneyimleri genellikle göz ardı edilmektedir. Çalışma bu boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda çalışma depremin ardından kalıcı olarak yerleşme niyetiyle yer değiştiren depremzedelerin yeni hayata başlama deneyimlerini ve bu deneyime ilişkin algılarını ve zorluklarını derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma Soma'da gerçekleştirilmiştir. Soma yer altı zenginlikleri bakımından gelişmiş bir yerleşim birimidir. Özellikle Soma kömür havzası her dönem göç için bir cazibe noktası olmaktadır (Sertkaya-Doğan, 2011). Soma bu anlamda depremzedeler için de bir çekim merkezi niteliğindedir. Bu durum Soma'nın çalışma alanı olarak seçim gerekçesini oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Nitel ve keşfedici araştırma deseni kullanılan araştırma modeli durum çalışmasıdır. Durum çalışması, gerçek bir yaşamın, gerçek bir bağlam ya da doğal ortam içindeki durumunun incelenmesine imkân verir (Punch, 2014; Creswell, 2015). Araştırmada, katılımcıların depremin ardından kalıcı olarak yer değiştirmeleri sonucu yeni bir hayata başlamalarına yönelik algı ve deneyimleri; tek bir konu derinlemesine incelendiğinden amaç bakımından araçsal durum çalışması tercih edilmiştir (Creswell, 2015; Yin 1984).

Çalışma Grubu

Araştırmada zengin ve derin bir bilgiye sahip olduğu durumların derinlemesine incelenmesine olanak sağlayan amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemlerinin kendi içinde türleri mevcuttur. Çalışmada, önceden belirlenmiş ölçütleri sağlayan tüm durumların çalışılması amaçlandığından ölçüt örnekleme yöntemi tercih edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Araştırmada belirlenen ölçütler; depremden dolayı Soma'ya yerleşme amacıyla gelmiş olmak, 18-64 yaş aralığında olmak, evli olmak, çalışmaya katılmaya gönüllü olmak şeklindedir. Araştırmada görüşmeler kendi içinde doyum noktasına ulaşıncaya kadar devam etmiş ve toplamda 14 katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir (Creswell, 2015; Yıldırım ve Şimşek, 2021). Katılımcıların genel özellikleri aşağıda verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcılara ilişkin veriler

Kod	İsim	Yaş	Öğrenim Durumu	Deprem Bölgesi	Manisa Soma'da İkameti	Deprem Öncesi İşi/Mesleği	Deprem Sonrası İşi-Mesleği
K1-E		40	Ortaokul	Maraş-Afrin	5 Ay	Mekanik İşçisi	Mekanik İşçisi
K2-K		31	Lise	Gaziantep	4 Ay	Ev Hanımı	Ev Hanımı
K3-E		24	Ortaokul	Maraş	3 Ay	Hayvancılık-Galericilik	Kepçe Operatörlüğü

Tablo 1: Katılımcılara ilişkin veriler (Devamı)

K4-E	37	Lise	Malatya	4 Ay	Silindir Operatörü	Forklift Sürücüsü
K5-K	45	İlkokul	Osmaniye	5 Ay	Hizmetli	İşsiz
K6-E	45	İlkokul	Diyarbakır	4 Ay	İş Makinesi Operatörü	İş Makinesi Operatörü
K7-K	52	İlkokul	Maraş	3 Ay	Ev Hanımı	Ev Hanımı
K8-K	39	Üniversite Öğrencisi	Adıyaman	6 Ay	Kuran Kursu'nda Ücretli Öğretici	Kuran Kursu'nda Ücretli Öğretici
K9-E	65	Ortaokul	Hatay	6 Ay	Tır Şoförü	İşsiz
K10-K	39	İlkokul	Adıyaman	5 Ay	Ev Hanımı	Ev Hanımı
K11-E	26	Lise	Maraş	4 Ay	İş makinesi Operatörü	İş makinesi Operatörü
K12-K	52	Lise	Maraş	2 Ay	Ev Hanımı	Ev Hanımı
K13-E	35	Ortaokul	Hatay	3.5 Ay	Oto Elektrik Dükkânı Sahibi	İşçi
K14-K	47	İlkokul	Maraş	4 Ay	Butik Sahibi	İşsiz

Verilerin Toplanması

Görüşmeler 2023 yılının Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında Soma'ya yerleşen 14 depremzede aileden 18-65 yaş aralığındaki kişilerle gerçekleştirilmiştir. Depremzede ailelerle çalışan sosyal çalışmacı görüşme için uygun olduğunu düşündüğü kişileri telefonla aramış, araştırmaya katılmak isteyenlere uygun gün, saat ve uygun görüşme ortamının sağlanabileceğinin düşünüldüğü (katılımcının isteğine göre) kafe/kahvehanede görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ortalama 40 dakika süren görüşmeler öncesinde “gönüllü katılım ve bilgilendirilmiş onam formu” katılımcılara yüksek sesler okunarak onayları alınmış ve istedikleri taktirde görüşmenin herhangi bir aşamasında görüşmeden çekilebileceklerinin bilgisi iletilmiştir. Görüşmeler katılımcıların izni ile ses kayıt cihazı kullanılarak kaydedilmiş ardında yazıya dökülmüştür. Yarı yapılandırılmış sorularla derinlemesine gerçekleştirilen görüşmelerde katılımcılara; a). Yeni hayatlarına ilişkin deneyimlerini nasıl tasvir ettikleri, b). Soma'daki ekonomik koşullarına ilişkin düşünceleri, c). Soma'da çalışma yaşamına ilişkin deneyimleri, c) Soma'da hizmetlere erişimlerine ilişkin düşünceleri d). Aile yaşamına ilişkin deneyimleri e). Yeni bir sosyal çevreye ilişkin deneyimleri gibi sorular yöneltilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada veriler içerik analiziyle değerlendirilmiştir. Analizde “kod oluşturma, “temaları belirleme”, “kod ve tema düzenleme” ve “bulguların yorumlanması” süreci izlenmiştir. Verilerin analizinde Word 2013 ve Excel 2013 programlarından yararlanılarak döne döne okuma tekniğiyle veriler analiz edilmiştir.

Geçerlilik ve Güvenirlik

Araştırmada geçerlilik (inandırıcılık ve aktarılabirlik) ve güvenilirlik (tutarlılık) için çeşitli stratejiler kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Aktarılabirlik için çalışma içinde ayrıntılı betimlemeler kullanılmıştır. İnanırıcılık için katılımcıların onayı alınarak görüşmeler doğrulanmıştır. Güvenirlik (tutarlılık) için ise nitel araştırma alanında çalışma yapan iki ayrı uzmandan verilerin kod, kategori ve temaların uygunluğu/uygunsuzluğu noktasında başvurularak karşılıklı mutabakat sağlanana kadar görüş alınmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde içerik analiziyle elde edilen tema ve kodlar doğrudan alıntılarla ve yorumlarla aktarılmıştır. Analiz sonucunda, “Değişen Günlük Rutin”, “Ekonomik Zorluklar”, “Çalışma Yaşamına İlişkin Zorluklar”, “Psikolojik Zorluklar”, “Sağlıkta Karşılaşılan Zorluklar”, “Eğitimde Karşılaşılan Zorluklar”, “Olumsuz Etkileşimler” ve “Olumlu Etkileşimler” temaları ve alt temalar elde edilmiştir. Ham verilerin yorumlanmasıyla oluşturulan tema ve alt temalar tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Ham verilerin analiziyle elde edilen tema ve alt temalar

Değişen Günlük Rutin
Ekonomik Zorluklar
-Mülk Kaybı
-Gider Kalemlerinin Eklemlenmesi
-Ödenemeyen Borçlar
-Yetersiz Mali Yardım
Çalışma Yaşamına İlişkin Zorluklar
-Çalışma Yaşamına Girmede Zorluklar
-Çalışma Karşılığı Elde Edilen Gelirin Azalması
Psikolojik Zorluklar
-Kaygının Hâkim Olması
-Psikolojik İyilik Hali
Sağlıkta Karşılaşılan Zorluklar
Eğitimde Karşılaşılan Zorluklar
-Eğitimin Kesintiye Uğraması
-Ortama Uyum
-Psikolojik Uyum
Olumsuz Etkileşimler
-Bağların Zayıflaması ve Anlam Kaybı
-Mekânın Kaybı
-Aidiyetsizlik Duygusu
-Topluluktan Kopuş
-Hobilerden Kopuş
Olumlu Etkileşimler
-İlişkilerin Güçlenmesi
-İyileşme ve Uyum
-Yerel Bağlantıların Varlığı/Oluşumu

Değişen Günlük Rutin

Çalışma bulguları Soma'ya yerleşen katılımcıların günlük yaşamlarında değişimler olduğunu; düzenlerinin bozulduğunu ortaya koymaktadır.

Soma'ya yerleşen katılımcılar normal akışında süren hayatlarının bir anda değişmesinin düzenlerinin bozulmasına yol açtığını bildirmiştir. Bu, 'gündelik hayatın değişmesi', 'çalışma hayatının değişmesi', 'çalışma hayatından kopma', 'geride bırakılanlara özlem', 'yaşanılan kayıpların verdiği acıyla yeni hayata alışamama', 'yabancı bir ortama alışamama', gibi bir dizi farklı unsurların iç içe geçmesiyle yaşanan bir durumunun ifadesidir. Örneğin K2 aile düzeninin bozulduğunu şu şekilde özetlemiştir:

"Depremden önce rutinimiz vardı fakat şimdi rutin diye bir şey kalmadı diyebilirim. Eşim işe gidip geliyordu, çocuklarım okula gidip geliyordu. Her şey çok güzeldi fakat depremden sonra bütün rutinimiz bozuldu. Eşim görev nedeniyle deprem bölgesinde kaldı. O yüzden aile düzenimiz de bozuldu. Burada eşimin ailesiyle birlikte kalıyoruz. Onlar destek oluyor fakat yine de rutin hayatımız yok gibi."

K7 ise kocasının çalışma yaşamından hareketle ve bilmedikleri bir ortamın verdiği tedirginlikle düzenlerinin bozulduğu vurgulamıştır:

"Önceden sekiz saatti işi, belliydi saati ama burada koşullar çok ağır. Mecburiyetten geldik buraya ve geçim için çalışmak zorunda fakat eve geldiğinde yemek yiyip çayını içiyor ve yatıyor. Çok yoruluyor. Bilmediğimiz bir ortam her şey daha zor. İşten çıkırsa nerede iş bulacak endişesi var. Düzenini bilmediğimiz bir yerdeyiz."

K8 ise hem kayıplarının verdiği acıyla hem de yeni ortama alışamamanın düzenine etkisini aktarmıştır:

"Günlük rutinimizde yaşadığım zorluklardan biri de yaşadığım kayıplar. Annemi babamı kaybettim deprem nedeniyle sürekli gündelik hayatımda onları düşünüyorum bu da işlerimi yapmamda zorlanmama sebep oluyor. Çocuklar için pozitif gözükmeye çalışıyorum ama yalnız kaldığımda tüm zorluklar üstüme geliyor. Depremden önce alıştığımız bir düzen vardı evimiz eşyalarımız ailemiz hepsi gitti."

Ekonomik Zorluklar

Soma'ya yerleşen depremzede ailelerin yaşadığı zorluklardan biri ekonomiktir. Katılımcılar ekonomik zorlukları farklı şekillerde "Mülk Kaybı", "Gider Kalemlerinin Eklemlenmesi", "Ödenemeyen Borçlar" ve "Yetersiz Mali Yardım" yaşadıklarını ve bunların birkaçını ya da tamamını bir arada deneyimlediklerini ifade etmiştir.

a) Mülk Kaybı: Deprem ardından yıkılan evler, enkazın altında kalan eşyalar, arabalar, yıkıntıların altında kalan varlıklar depremzede ailelerin mali sıkıntılarla yüzleşmesinin sebeplerinden biridir. Örneğin "Depremden üç ay önce evlendik. Çalışmıyordum. İşsizlik maaşı alıyordum. Gündelik işlerde çalışıyordum. Taksitlerimi ödüyordum. Deprem olunca eşyaların hepsi gitti." ifadesiyle K11 daha borcu ödenmemiş eşyalarından olduğunu aktarmıştır. K3 ise tüm birimini kaybettiğini şu sözlerle özetlemiştir: "Maraş'tayken durumumuz vardı. Şimdi icralık olduk, dosyalarımız var ama ödeme imkânımız yok. Onun stresi var, evlerimiz de gitti onun da stresi var. Arabalarımız her şeyimiz

gitti. Mahvolduk.” K14 için de “Ev yok, butik gitti. Stres yapıyorum. Butikten kalan borçlar bizi çok yıpratıyor. Ortada butik kalmadı fakat borçları kaldı maalesef.” durum benzerdir. K8’de *“Bir poşetle geldiğimiz için açıkçası sıfırdan başladık hayata. Sonuçta oradayken güzel bir hayatımız vardı.”* bütün mülkünü depremle kaybetmiştir. K10 ise hem kendi kayıplarını hem de borçluların kaybindan dolayı yaşadığı mülk kaybını belgelemiştir:

“Deprem öncesinde de kıt kanaat geçinen bir aileydik. Depremle birlikte her şeyimizi kaybettik ve bir sürü borçla buraya geldik. .... Depremden önce alacağımız borçlar vardı fakat depremle birlikte kimse borcunu ödeyemiyor. Yıkılan evimizde altınlarımız vardı onları da kaybettim. Fiziki olarak bulunan maddi varlıklarımızın çoğu gitti. Ekonomik koşullar zamanla toparlansa da deprem öncesine dönmemiz sanırım 20 yılı bulacak gibi.”

K12 ise yaşadığı mülk kayıplarını ve bunun kendisinde yarattığı duyguları aktarmıştır: *“Depremden önce normaldik. Geçinip gidiyorduk. Depremden sonra bizi spor salonuna götürdüler. Millet in giymediği, yırtık bir sürü kıyafet vardı. Çok zoruma gitti. Çok ağladım. Muhtaç olduğumu düşündüm. Önceden kendim alıp giyerken başkasının eline bakmak kötü hissettirdi.”*

b) Gider Kalemlerinin Eklemlenmesi: Mülk kaybının yanı sıra yeni bir hayata başlamanın depremzede ailelere yüklediği yeni gider kalemleri kaçınılmazdır. Örneğin K2’nin ifade ettiği gibi *“Gaziantep’ten buraya gelirken çok fazla masraf yaptık.”* bir yerden başka bir yere taşınma, K1 belirttiği gibi: *“Şimdi yeniden bir hayat kurmaya çalışıyoruz bu da ekonomik olarak çok zor oluyor. Depremden sonra aldığımız eşyalar sebebiyle sürekli borç oluşmaya başladı.”* yeni bir hayat kurma, K8’in aktardığı gibi *“Kendi memleketimizde yaşadığımızda her şeyin uygun olanının nerede olduğunu biliyorduk fakat burada her şeye yabancıyız ve hayat daha pahalı geliyor.”* yeni ortamın pahalı gelmesi veya K13’ün özetlediği gibi *“Kredi çektik ev eşyaları ve diğer borçlarımız için. Yapılan borçları borçla ödemeye başladık.”* yeni düzen ve borçlar için kredi çekme ve benzeri şeyler depremin açtığı yeni gider cepheleridir.

c) Ödenemeyen Borçlar: Ödenemeyen borçlar depremzedeleri zorlayan bir başka ekonomik zorluktur. K6 yeni düzenle ödeyemediği borçları şu cümlelerle özetlemiştir.

“Depremden önce daha iyiydim. En azından çalışma koşullarımız güzeldi. Fakat buraya taşındıktan beri bir türlü toparlanamıyoruz. Bankalara 100 bin TL ye yakın borcum var. Her ay bir ödeme yapmam gerekiyor fakat ödeyemiyorum. Ek iş yapmaya çalışarak bunlarla baş etmeye çalışıyorum.”

K9 için de durum benzerdir: *“Borçlar birikti düzenli gelir olmadığı için ödeyemiyoruz. Depremden önce en azından tıngır mıngır ilerliyorduk şimdi iyice beter olduk.”* K14 ise ödenemeyen borçlarının yanı sıra bunların kendisinde yarattığı sıkıntıyı aktarmıştır:

“Bir de maddi açıdan zorlanıyoruz. Kredi borçlarımız olduğu için aldığımız para yetmiyor. Normalde yeter ama kredi taksitlerim olduğu için zorlanıyoruz. Deprem öncesi halimiz güzeldi. Deprem sonrası böyle oldu. Psikolojik olarak da zorlanıyoruz. Ev yok, butik gitti. Stres

yapıyorum. Butikten kalan borçlar bizi çok yıpratıyor. Ortada butik kalmadı fakat borçları kaldı maalesef.”

d) Yetersiz Mali Yardım: Depremin ardından toparlanmada mali yardımlar ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Ancak katılımcılar yeterli mali yardımlardan yararlanamadıklarını bildirmiştir. Bu durumu K10 şu şekilde özetlemiştir: *“Gelirken de aslında kamu kurumlarından ihtiyacımız olan desteği göremedik. Kendi imkanlarımızla bir şeyler yapmaya çalışıyoruz. Bu şekilde de değirmenin suyu dönmüyor açıkçası.”* K6 ise durumunu şöyle bildirmiştir: *“Ekonomik olarak da destek alamadığımız için ekstra zorlanıyoruz.”* K9 için de *“Doğru düzgün sosyal yardımlardan da faydalanamadık. Televizyonlarda toplanan yardımlar bize hiç ulaşmadı neredeyse.”* durum benzerdir. K11 ise kira yardımına ihtiyaç duyduğunu ancak kira yardımı alamadığını ifade etmiştir:

“Kira yardımı da almıyoruz. .... Ben burada başvurduğum. Kaymakamlığa, belediyeye gittim. Bizim ev devlet gözünde hasarsız ev olarak gözükmüyor. AFAD hasarlı raporu vermediği için kira yardımı alamıyorum. Yıkılan duvar ev dâhilinde gözükmeyen için oturulabilir gözükmüyor. Tadilat yapsam para yok yapamıyorum.”

K8 ise alamadığı ekonomik desteğin yanı sıra sosyal devlet vurgusunun yerini hayatların almasının kendisinde yarattığı hissiyatı aktarmıştır: *“Komşularla da daha sonrasında çok samimi olmasa da iyi bir ilişkimiz var. Ben çevreden gelen bu desteği devletin göstermesini isterdim. Çevreden yapılan yardımlar muhtaçlık hissini tetikliyor fakat devletten gelen destek bizi daha güçlü hissettirebilirdi.”*

Çalışma Yaşamına İlişkin Zorluklar

Katılımcılar depremin ardından çalışma yaşamında da zorluklar deneyimlediklerini ifade etmiştir. Bu zorluklar “Çalışma Yaşamına Girmede Zorluklar”, “Çalışma Karşılığı Elde Edilen Gelirin Azalması, şeklindedir.

a) Çalışma Yaşamına Girmede Zorluklar: Çalışma yaşamına girmede zorluk ‘yaşama ortama yabancı olma’, ‘yaşa takılma’, ‘uyum sürecinde çocukları yalnız bırakmak istememe’, ‘kendi işini yeniden kuramama’ gibi bir ya da birden çok sebep etken olabilmektedir. Örneğin K5’ hem ortama yabancı olduğu için hem de çocukları bırakmak istemediği için çalışma yaşamına giremediğini ifade etmiştir:

“Depremden önce anaokulunda hizmetli olarak çalışıyordum. Buraya deprem nedeniyle geldiğimiz için şu an çalışmıyorum. Nereye başvuracağımı kime gideceğimi bilmiyorum kimseyi tanımadığım için. Çocuklar da depremin etkisini atamadılar bu yüzden onları bırakıp çalışmak istemedim.”

K11 ise *“Çalışmıyorum. İş bulmak istiyorum. Bir işte çalışırsam hem kafam dağılır. Kendimi şu an kötü hissediyorum belki bir işte çalışırsam daha iyi hissederim.”* İfadeleriyle hem iş bulmanın zorluğunu hem de bunun kendisinde yarattığı etkiyi aktarmıştır. K9 ise yaşının kendisi için nasıl bir engel oluşturduğunu ifade etmiştir:

“Depremden önce tır şoförü olarak çalışıyordum. Depremle birlikte işsiz kaldım somaya geldik ve burada iş bulmakta zorlandım. Buradaki kamyon sahipleri daha çok genç kişileri

çalıştırmak istiyorlar. Benim yaşımdaki kişiler burada genelde işveren konumunda o yüzden doğru düzgün bir iş bulamadım. İş bulamayınca çoğu sorun aşılamıyor maalesef.”

K14 ise hem kendisinin hem de kızının durumunu özetlemiştir: *“Ben esnaf olduğum için dükkanım yıkıldı şu an çalışmıyorum.... Kızım dükkânda bana yardım ediyordu ve bir fabrikada işçi olarak çalışıyordu. Şu an işsiz ve iş arıyor.”*

b) Çalışma Karşılığı Elde Edilen Gelirin Azalması: Çalışma yaşamında elde edilen gelirin azalması katılımcıların yüzleştiği bir başka zorluktur. K4’ün ifade ettiği gibi *“Eğer orada olsaydım ek gelir elde edebilecek durumum olurdu. Burada kimseyi tanımadığım için zorluklar yaşıyorum.”* yeni ortamı tanımama bilmeme gelirin azalmasında bir etkidir. K10’nun belirttiği gibi: *“Eşim serbest meslek yapıyordu. Gündelik işlerde çalışıyordu. Buraya gelince bir restoranda garson olarak çalışmaya başladı. Asgari ücret kazanıyor. Adıyaman’daki işine göre daha az gelir elde ediyor.”* iş değişikliği gelir azaltıcı bir unsurdur. K6 için de durum benzerdir:

“Depremden önce kendi işimi yapıyordum. Bir maden şirketinde kepçe operatörü olarak çalışıyordum. Deprem sonrasında madende oluşan göçük sonrasında şirketim kapandı. İşsiz kaldım, önceki işimi yapabileceğim bir iş bulamadım henüz..... Depremden önce daha yüksek gelir elde ediyordum şu an gündelik işlerde çalışabiliyorum”.

K11’in aktardığı gibi: *“Maaşlarda fark var çünkü burada tatil var. İki gün zorunlu tatilin var. Bizim orada belirli bir saat yok. Bizim orada daha fazla çalışıyorduk daha çok kazanıyorduk.”* çalışma düzeninin farklılığı da gelir kaybına yol açmaktadır.

PSİKOLOJİK ZORLUKLAR

Katılımcılar psikolojik zorluklar yaşadıklarını ifade etmiştir. Bu zorluklar “Kaygının Hâkim Olması” ve “Psikolojik İyilik Hali” şeklindedir.

a). Kaygının Hâkim Olması: Kaygı katılımcıların günlük rutinlerini etkileyen unsurlardan bir olmuştur: ‘Aile bireylerini evde bırakıp çıkarken gözün arkada kalması’, ‘panik ataklar yaşama’, ‘her ani harekette deprem korkusu yaşama’, ‘kalabalık ortamlara girememe’, ‘ani duygu patlamaları gibi’ kişiden kişiye değişen kaygı depremzede aile bireylerinin tamamında hâkim bir duyguya dönüşmüştür. Örneğin K1 aile bireylerini evde bırakıp çıkmanın kendisinde yarattığı kaygıyı ve günlük hayatına etkisini şu şekilde belgelemiştir: *“...sabah işe gidiyorum ya işe giderken bile gözüm arkada kalıyor. Depremi yaşamamız sebebiyle sürekli kaygı halinde yaşıyoruz bu da gündelik rutinimizi olumsuz etkiliyor. Deprem olma kaygısı, aile üyeleriyle sürekli bir arada olma isteği rutin hayatımı olumsuz etkiliyor.”* K2 için de *“Artık sürekli kaygı halinde yaşıyoruz. Çocuklarım uyku problemi yaşıyor.”* ifadesiyle kaygının onları nasıl ele geçirdiğini aktarmıştır. K3 için de *“Eşimde panik atak başladı. Geceleri uyuyamıyor. Ben de onu bekliyorum ancak bir iki saatlik uykuyla işe gidiyorum.”* durum benzerdir. K7 ise *“Önceden her an deprem olacaktı gibi hissetmiyordum ama şimdi araba geçse sallanıyormuşuz gibi geliyor. Diken üstünde hissediyorum. Kendimi rahat*

hissedemiyorum.” her an deprem hissi yaşadığını ifade etmiştir. K13 ise tüm ailenin kaygıyla değişen ruh halini özetlemiştir:

“Depremden sonra çocuklar daha sinirli oldu. Bende de durum benzer. Bazen öfke kontrolü sağlamakta zorlanıyorum. Ani duygu patlamaları oluyor. Çocuklar 5 dakika eve geç kalsın hemen kaygılanmaya başlıyorum. Hala çocuklarla beraber uyuyoruz. Ailecek daha agresifiz diyebilirim. Sanki deprem göğüs kafesimizde bir şey bıraktı.”

b) Psikolojik İyilik Hali: Depremin ardından katılımcılar psikolojik iyilik hallerinin bozulduğunu ifade etmiştir. Bu durum günlük hayata hâkim olan kaygının yanı sıra katılımcıların yaşadığı bir durumdur. Örneğin K4 *“Ne o deprem olsaydı ne de biz buraya gelseydik. Psikolojik olarak da aklımızda sürekli memleketimizin hali var. Oradaki insanlar acaba ne yapıyor. Çevremizin akrabalarımızın durumları nasıl. Bunları düşünmek bizi yıpratıyor aklımızın bir köşesi hep dolu bu yüzden.”* ifadesiyle kendisinin ve ailesinin deprem bölgesinden uzaklaşmış olmasının psikolojik iyilik hallerinin düzelmesi için yeterli olmadığını aktarmıştır. K7 için de durum benzerdir: *“Psikolojik olarak çok etkilendim. Hala daha Kahramanmaraş’ta ne olup ne bitiyor takip ediyorum. Bedenen burada olsam da ruhen oradayım.”* Kardeşini yalnız bırakmak istemediği için Soma’ya taşındığını belirten K12 ise depremin ardından kardeşinin değişen hayatını ve bunun onda yarattığı psikolojik yıkımı şu cümlelerle özetlemiştir:

“Kardeşim gelir getiriyordu. Kuyumcunun yanında çalışıyordu. Onun da yaşamı alt üst oldu. Çalıştığı kuyumcu yıkıldı. İşsiz kaldı. Depremden sonra iş bulamadı. Kimseye depremde olduğumuzu söylemek istemiyordu. Gururuna dokunuyordu. Kardeşim eşinden de ayrılmıştı. Daha sonra deprem oldu. Kızının velayeti ondaydı ama deprem olunca kızı için velayetinden feragat etti. Kızı annesinin yanına Londra’ya gitti. Kardeşim çok yıkıldı.”

K2 ise tüm ailenin psikolojik olarak iyi olmadığını şu cümlelerle aktarmıştır: *“Çocuklarım için sosyal hizmet merkezinden psikolojik destek alıyorum. Eşim hala deprem bölgesinde çalışıyor onun için çok kaygılanıyorum. Çocuklarım uyku problemi yaşıyor gece karanlıkta uyumaktan korkuyor. ...sürekli deprem olacakmış hissiyle yaşıyorlar. Eski neşemiz enerjimiz hiçbir şey kalmadı.”*

Diğer yandan psikolojik iyilik hali çalışma yaşamına girme veya çalışma yaşamını sürdürmede de kendini göstermiştir. Örneğin K1 eşinin psikolojik gerekçelerle çalışma yaşamına giremediğini aktarmıştır: *“Eşim depremden dolayı psikolojik olarak etkilendiği için şu an çalışmıyor. Çalışacak gücü kendinde hissedemiyor.”* K3 ise *“Bu deprem benim operatörlüğüme de engel oldu. Kepeçede en ufak bir sallantı olduğunda deprem oluyormuş gibi geliyor. Psikolojik olarak çok zorlanıyorum. İşimi önceden daha cesaretli yapardım ama şimdi gözüm almıyor. Panik atak oluyorum.”* ifadesiyle depremin kendisinde yarattığı psikolojik hasarın işine yansımalarını aktarmıştır. Depremi yaşayıp bir de deprem bölgesinde çalışmak zorunda kalmak ayrı bir psikolojik zorluktur. Nitekim K2 eşinin yaşadığı sıkıntıyı şu cümlelerle özetlemiştir: *“Eşim depremden çok etkilendi ve bu durumda çalışmakta zorlanıyor. Eşim hala deprem bölgesinde çalışıyor ve bu onu daha da zorluyor.”*

Sağlıkta Karşılaşılan Zorluklar

Sağlık hizmetlerine erişimde katılımcılar 'deprem sonrası depremzedelere tanınan özel hastanelerden ücretsiz yararlanma süresinin belli bir dönemle sınırlı olması', 'randevu bulmakta zorluk çekme' ve 'sigortasız işler nedeniyle sosyal güvence kapsamının dışına çıkma' sorunlarını bildirmiştir. Örneğin K2 "*Depremden sonra Soma' da Özel M.... Hastanesi bir süre ücretsiz hizmet verdi. Bu süreçte devlet hastanelerinden randevu almadan böyle bir hizmet almak bizim hayatımızı kolaylaştırdı.*" ifadesiyle ilk durumu belgelemiştir. K9 ise randevu bulmanın zorluğunu ifade etmiştir: "*Depremden sonra salgın hastalıklar artmaya başladı. Bağışıklık sistemimiz zayıfladı. Sağlık açısından en çok psikolojik sağlığımız bozuldu. Bunlarla ilgili zaten psikolojik ilaç kullanmayı sevmiyorum fakat eşim psikolojik tedavi ile ilgili randevu bulmakta güçlük yaşıyor.*" K13 için de durum benzerdir: "*Buraya geldikten sonra da randevu almak istiyoruz ama randevu bulamıyoruz. Psikoloğa gitmek istedim çocuklardan ziyade ben daha çok etkilendim çünkü. Fakat randevu bulamadım. Depremde olmamızdan kaynaklı bir öncelik yok açıkçası randevularda.*" K6 ise sosyal güvencesizliğin sağlık hizmetlerine erişiminde yarattığı zorluğu aktarmıştır: "*Depremden önce SSK olduğu için ailem de benden faydalanıyordu fakat 3-4 aydır sigortasız işlerde çalışmak zorunda kaldığım için faydalanamıyoruz.*"

Eğitimde Karşılaşılan Zorluklar

Depremi en çok etkilediği şeylerden biri eğitim hayatıdır. Katılımcılar "Eğitimin Kesintiye Uğraması", "Ortama Uyum", ve "Psikolojik Uyum" zorluklarını ifade etmiştir.

a) Eğitimin Kesintiye Uğraması: Depremle birlikte çocukların eğitimi kesintiye uğramış ve bu durum 'okul başarısı' ve 'okula devamı' etkilemiştir. Örneğin K5 çocuğunun okul başarısının nasıl etkilendiği aktarmıştır:

"Okulların tatil olması eğitimlerinin aksaması derslerini olumsuz etkiledi. Okulların tatil olduğu süreçte online eğitimin de olmaması eğitimlerini daha da olumsuz etkiledi. Çocuklarımdan biri 1.sınıf öğrencisi. Depremden dolayı eğitimin aksaması sebebiyle hala okuma-yazmayı tam öğrenemedi."

K7 ise "Eğitim diye bir şey kalmadı. Her yer yıkıldı. Bir hafta mı ne gitti okula, dersler zaten işlenmiyordu....Buraya geldiğimizde de okullar tatile girmişti. Okula yazdıramadık henüz araştırıyoruz." hem deprem bölgesinde hem de Soma'da çocuğunun okula devam edemediğini ifade etmiştir. K9 ise çocuklarının eğitimden kopuşlarını şu cümlelerle ifade etmiştir.

"Depremden önce çocuklarım lise eğitimine devam ediyordu. Haliyle depremle beraber tüm eğitim durdu. Soma'ya taşınınca da eğitimlerine devam etmek istemediler. Açık öğretimden devam etmeyi düşünüyorlar....Eğitime olan motivasyonları da çok düştü zaten. Zorla okula gidiyorlardı şimdi hiç gitmiyorlar."

b) Ortama Uyum: Ortama uyum çocukların eğitimini zora sokan bir başka etmendir. K6 çocuğunun okul ortamına uyum sağlayamadıklarını şu cümlelerle özetlemiştir:

“Deprem sonrasında okuldaki arkadaş ortamına alışamadığı için eğitime de devam etmekte zorlanıyor. Bu süreçte ders başarısı olumsuz etkilendi. .... En küçük çocuğum sürekli ‘ben buraya gelmek istemiyordum, eski okuluma gitmek istiyorum kendi arkadaşlarımla oynamak istiyorum’, diyor. Buraya geldiği için ders çalışmayı da bıraktı okulla ilgisi neredeyse minimum düzeyde.”

K8’de benzer bir durumu aktarmıştır:

“En büyük etkiyi çocukların eğitim hayatında yaşadık. Lise sınavına girecek olan oğlum Adıyaman’ da çok başarılı bir öğrenciydi. Deneme sınavlarında hep birinci olurdu öğretmenleri hep derece beklerdi ondan. Fakat deprem oldu çocuğun tüm eğitim hayatı bozuldu. Çocuklarımın öğretmenleriyle iletişimi çok iyiydi. Adıyaman’daki eğitim seviyesi gerçekten çok iyiydi fakat burada aynı ilgiyi göremedik. Aynı zamanda çocuğum da derslerine odaklanamadı.”

K13’ün çocukları için de durum farklı değildir: *“Sonradan geldiğimiz için midir nedir okuldan memnun kalamadık çocuklarla çok ilgilenmiyorlar gibi geliyor. ...Belki de deprem etkilemiştir çocukları farkında değiliz. Ya da burada arkadaş ortamına uyum sağlayamadı sonuçta çok farklı bir ortam var.”*

d) Psikolojik Uyum: Eğitimdeki zorluklardan biri deprem yaşayan çocukların psikolojik uyum sağlamasında zorluklar yaşamalarıdır. K1 çocuklarının psikolojik olarak eğitimlerine uyum sağlayamadıklarını şu sözlerle aktarmıştır:

“Çocuklar 10. sınıf, 6.sınıf, diğer çocuk da okul öncesi dönemde. Çocuklar buraya gelince eğitime başladılar fakat memlekette aldıkları eğitim gibi değil. Eğitim başarılarında düşüş oldu. Buda daha çok psikolojik olduğunu düşünüyorum. Ortama uyum sağladılar aslında arkadaş edindiler fakat psikolojik olarak toparlanamadıkları için derslerine odaklanmakta sorun yaşıyorlar.”

K8’de benzer bir durumu ifade etmiştir: *“Depremi etkisiyle hala karanlıkta uyumaktan korkuyor. Bu sebeple derslerine de odaklanmakta güçlük yaşıyor. Eğitim hayatlarının sekteye uğramasının sebeplerinden biri de depremin getirdiği psikolojik tahribat.”*

Çocukların eğitim hayatlarında psikolojik zorluklardan biri ailesi yanında yokken depreme yakalanma korkusu yaşamalarıdır. K2 bu durumu şu cümlelerle özetlemiştir:

“Çocuklar buraya gelince eğitime başlamakta zorlandılar. Eski okulundaki öğretmenleri arayarak okula başlamakta ikna etmeye çalıştı fakat başaramadılar. Oğlum deprem olacak korkusuyla gittiği okullardan kaçınıyor. Aslında çok başarılı bir çocuktuk fakat korktuğu için eğitimi aksadı ve ders başarısı düştü.”

Olumsuz Etkileşimler

Katılımcılar Soma’da diğer zorlukların yanı sıra olumsuz etkileşimler nedeniyle de zorluklar yaşadıklarını bildirmiştir. Bu olumsuz etkileşimler “Bağların Zayıflaması ve Anlam Kaybı” “Mekânın Kaybı”, “Aidiyetsizlik Duygusu”, “Topluluktan Kopuş” ve “Hobilerden Kopuş” şeklindedir.

a) Bağların Zayıflaması ve Anlam Kaybı: Deprem aile ilişkilerine zedeleyerek ‘bağları zayıflatmıştır’. Ayrıca deprem hayatı anlamsızlaştırarak ve geleceğe ilişkin umutsuzluğa yol açarak katılımcıların yaşamlarında ‘anlam kaybına’ neden olmuştur. K6 aile ilişkilerinin zedelediğini şu sözlerle özetlemiştir: “Depremle birlikte ekonomik sıkıntılar arttıkça aile içinde de huzursuzluklar arttı. Buraya geldiğimizden dolayı daha kötü oldu diyebilirim. Eskiden bu kadar borç yoktu şimdi daha çok borcumuz var. Çocuklar burada yaşamaktan mutlu değil. Daha fazla tartışmaya başladık.” K11 ise “Bazen o anlar aklımıza geliyor üzüyoruz. Moralimiz bozuk oluyor, ortam gergin oluyor. Oluşabilecek her sorun küçük büyük fark etmeden bizi daha kolay sinirlendirebiliyor.” depremi hatırlamanın aile ilişkisine etkisini aktarmıştır. K7 hayatın anlamsızlaştığını şu sözlerle ifade etmiştir: “Depremden sonra her şey boş geliyor. Çabalamak bir yerlere gelmek bomboş geliyor.” K14 ise “..çocuklarımla geleceklerine yönelik inançları azaldı.” depremin çocuklarının hayata bakış açısını nasıl etkilediğini bildirmiştir:

b) Mekân Kaybı: Kişilerin duygusal ya da fiziksel olarak bağlılık duydukları bir mekândan kopmaları mekân kaybı olarak nitelendirilebilir. Mekân kaybının en sık yaşandığı durumların başında depremler gelmektedir. Mekân kaybı yaşayan kişiler yeni bir ortama girdiklerinde yabancılaşma veya kültürel olarak farklılık hissetme gibi duygular deneyimleyebilirler. Bu anlamda katılımcıların mekân kaybına ilişkin temel vurgusu kültürel olarak Soma’ya yabancı değildir. K6 buna ilişkin olarak şunları söylemiştir: “Buradaki insanların yaşam tarzı da bize uymuyor aslında, kılık kıyafet, dünya görüşü vs bize göre çok rahat geliyor. Eşim ve çocuklarım bu durumdan rahatsız. Sonuçta doğu kültüründen geliyoruz bize bu tarz şeyler garip geliyor.” K8 ise kültürel olarak uyum sağlayamadıklarını şu şekilde ifade etmiştir: “Çevreyle olan iletişimim ise yok denecek kadar az. Burada sonuçta kültüre yabancıyız ve buradaki hayat bize farklı geliyor.” K10 için de “Sonuçta buraya bambaşka bir bölgeden geldik. Doğu kültürüyle batı kültürü birbirinden farklıdır. Buna uyum sağlamakta zorlanıyoruz. Çocuklar özellikle arkadaş edinmekte zorlanıyor.” durum farklı değildir. K1 ise mekanın kaybını şu sözlerle aktarmıştır:

“Çevreyle iletişimleri iyi olması için oturduğumuz evi çarşıdan tuttum. Bu sebeple çevreyle ilişkileri daha iyi. En azından kalabalık bir bölgede oturuyoruz. ...Ama komşuluk ilişkileri çok zayıf. Çünkü burada apartman kültürü olduğundan kimsenin kimseden haberi yok. Maraş’ta küçük mahallemizde kendi komşularımızla o kadar mutluyduk ki... Burada binaların arasına tıkalı kaldık.”

c) Aidiyetsizlik Duygusu: Soma’ya karşı aidiyetsizlik duygusu yaşama yaşanan bir diğer zorluktur. Örneğin K12 aidiyetsizlik duygusunun oluşmaması nedeni olarak “Alışamadık. Kardeşim çalışacak iş bulamadı. Burada her şey geçici gibi geliyor. Düzeni kuramadık.” Çalışma yaşamıyla bağın kurulamamasına bağlamıştır. Kızının yanına sığınmak zorunda kalan iş bulamayan K9 ise yaşadıkları hissiyatı şu cümlelerle aktarmıştır:

“Aslında buraya da tam olarak ait hissedemedik kendimizi. Sonuçta farklı kültür, farklı alışkanlıklar. Depremden önce dayalı dōşeli evimiz, alıştığımız komşularımız, mahallemiz

vardı. Şimdi herkes yabancı bize. Sürekli her an gidecekmışiz gibi yaşıyoruz. İşte bulamadım iş olmayınca da uyum sağlamak daha da zor oluyor.”

K2 ise yaşadıkları duyguyu şöyle ifade etmiştir: “.....Buraya açıkçası kendimizi ait hissedemiyoruz. Her an dönecekmışiz hissi hala kendimizi misafir gibi hissetmemize sebep oluyor.” K10 için de durum farklı değildir:

“Ben de sürekli eşime gitme konusunda baskı yapıyorum çünkü buraya alışamadım. Yıkık dökük de olsa insanın kendi memleketi gibisi yok. Buraya gelince anladım ki insanın evi memleketiymiş. Şu an aylardır burada yabancı bir misafir gibiyiz. Her an gidecekmışiz de misafirlğe gelmişiz gibi hissediyorum.”

d) Topluluktan Kopuş: Topluluktan kopma sosyal ortamlara girememenin yarattığı zorluğu ifade etmektedir. Örneğin K4 “Biz ailecek boş zamanlarda parka gidiyoruz. Çevrede çok arkadaşımız olmadığı için sadece ailecek etkinlikler yapabiliyoruz.” ifadesiyle bu durumu belgelemiştir. K8 ise psikolojik olarak buna hazır olmadıklarını şu cümlelerle ifade etmiştir: “Ailecek ise ara sıra çayımız demleyip millet bahçesine oturmaya gidiyoruz. Onun dışında çok fazla etkinlik yapmaya hevesimiz yok açıkçası. Psikolojik olarak iyi hissetmeyince insanın aktivite yapası da gelmiyor.” K12’ ise “Ben kimseyle konuşmak istemedim. Komşular müsait olduklarında gidelim demişler. Biz o ara kaymakamlığa gidip geliyorduk, denk gelmedi. Sonra da ben çağırmak istemedim. Aynı şeyleri konuşmak istemedim. Ne yaşadın ne yaptın bunları konuşmak istemiyordum. Geçmişe dönmek istemedim.” başka bir açıdan psikolojik olarak topluluktan koptuğunu aktarmıştır. Diğer yandan bazen de aile içinde toplulukla bağ kuranlar olabildiği gibi bunu başaramayan aile fertleri de olabilmektedir. K14’ün ifadesi bu duruma örnektir: “Ben yine bir şekilde katılıyorum fakat çocuklar arkadaş bulmakta ve bağ kurmakta zorlanıyorlar. Bu yüzden de çok fazla dışarı çıkmıyorlar ancak birlikte etkinlik yaparsak yapıyoruz.”

e) Hobilerden Kopuş: Depremin ardından normal hayat akışının içinde var olan hobilerden kopuş katılımcıların yüzleştiği bir başka zorluktur. Örneğin K2 “Ben önceden yürüyüş yapardım spor yapardım artık hiçbirini yapmıyorum. Yapmaya enerjim de yok.” ifadesiyle hobilerine vakit ayırmadığını aktarmıştır. K3 ise “Ekonomik sıkıntılar ve psikolojik sıkıntılar dolayısıyla hobi filan yapamıyoruz. Burada daha düzenimizi oturtamadık buraya alışamadık ki hobi yapalım.” normal bir hayat düzenine kavuşmadan bunun mümkün olmadığını ifade etmiştir. K14’te benzer bir durumu ifade etmiştir: “Yok, hiçbir şey yapamıyorum. Odaklanmakta zorluk çekiyorum. Ailecek hobilere ayıracak kadar iyi hissedemiyoruz sanırım kendimizi.” K6 ise çocuklarına ilişkin durumu şu cümlelerle “Çocuklar daha çok evde takılmak istiyor. Dışarı çıkmak spor yapmak gibi aktiviteleri neredeyse hiç yapmıyorlar.” özetlemiştir.

Olumlu Etkileşimler

Deprem sonrası yeni bir hayat deneyimi bazı olumlu etkileşimleri de beraberinde getirmiştir. Bunlar “İlişkilerin Güçlenmesi”, “İyileşme ve Uyum” ve “Yerel Bağlantıların Varlığı/Oluşumu” şeklindedir.

a) İlişkilerin Güçlenmesi: *Deprem aile içi ilişkileri güçlendirmiştir. Örneğin K5 “Aile içi ilişkilerimiz depremden sonra daha da güçlendi. Hayatta kalabildiğimiz için birbirimize daha da bağlıyız.”* ifadesiyle depremin aile bağlarına etkisene işaret etmiştir. K13 için de “*Çok şükür sağlık açısından hiçbirimize bir şey olmadığı için insan böyle travmalar sonucunda ailesine daha çok bağlanıyor. Aile içi iletişimimiz daha çok güçlendi diyebilirim.*” durum benzerdir. K7 her ne kadar depremin hayatın anlamını sorgulamasına yol açtığını belirtse de “*Çok şükür hayattayız. Çok şükür çocuklarıma bir şey olmadı. Bunlar bana yetiyor.*” ifadesiyle durumu özetlemiştir.

b) İyileşme ve Uyum: Yeni ortam katılımcılarda iyileşme ve uyuma imkân vermiştir. Örneğin K5 “*Soma’ya gelmeden önce kendimizi hiç rahat hissetmiyorduk. Uyku düzenimiz bozuldu. Buraya gelince kendimizi güvende hissettiğimiz için daha iyiyiz.*” İfadesiyle durumu özetlemiştir. K1 ise ifadesiyle “*Deprem sonrasında 2 ay boyunca eğitimleri sekteye uğradı. Buraya gelmemiz en azından onların eğitime devam edebilmeleri adına iyi oldu.*” iyileşme ve uyumu aktarmıştır. K11’de yeni ortama uyumu şu sözlerle özetlemiştir: “*İşyeri bizi çalıştırdığı sürece burada kalmayı düşünüyoruz. Küçük bir yer. Kalabalık, gürültü yok. Yaşanacak bir yer olarak görüyoruz.*”

c) Yerel Bağlantıların Varlığı/Oluşumu: Yerel bağlantıların varlığı deprem sonrası yeni bir yaşam kurmayı kolaylaştıran bir etmendir. Örneğin K11 “*Arkadaşım burada iş ayarlayalım diyerek beni çağırdı. İş yeri CV ‘mi istedi. İnsan kaynaklarına gönderdik. Yaklaşık bir hafta sonra onaylandı. ...Arayıp çağırdılar. Geldim burada başladım.*” bu bağlantının işe giriş sürecini ne kadar hızlandırdığını aktarmıştır. K2 ise yerel bağlantılar sayesinde “*Çocuklar burada arkadaş edindi zamanla. Onlarla dışarı çıkıp futbol oynuyorlar. Biz de ailecek boş zamanlarda parka gidiyoruz. Eşimin ailesi bizi gezdiriyor sağ olsun. Onlarla çocukların kafasının dağılması için pikniğe gidiyoruz.*” süreci daha kolay atlatabileceklerini ifade etmiştir. K5 ise yeni bağlantıların oluşumunun hayatlarına ilişkin etkisini bildirmiştir: “*Komşular sayesinde daha rahat geçiriyoruz bu süreci. Depremden sonraki ilk günler çok zorladı. Hem psikolojik hem de yaşam şartları olarak çok zordu. Şu an daha iyiyiz.*” K7’de de “*Komşularım iyi. Beraber çarşıya gidiyoruz, birbirimize gelip gidiyoruz. Bana da samimi davranıyorlar. Komşularım da merhametli insanlar, Sağ olsunlar.*” yeni bağlantıların oluşumunu ve bunun onların yaşamlarına etkisini ifade etmiştir.

TARTIŞMA

Çalışmada, depremin ardından Soma’ya yerleşen depremedelilerin yeni bir hayata başlama deneyim ve algıları derinlemesine incelenmiştir.

Bulgular bütünsel incelendiğinde, depremin insanların günlük yaşamıyla ilişkili olduğunu göstermiştir. Katılımcıların deneyim ve algıları, normal hayata dönüşün önündeki tek engelin deprem olmadığını, başka faktörlerin de bu sürece ve sürecin seyrine etki edeceğini belgelemiştir. Bulgu akademik yazınla da uyumludur (Alipour vd., 2014).

Bulgular, depremin ardından yeni bir hayata başlayarak normalleşmenin önündeki yedi engelleyici faktörü; “Değişen günlük rutin”, “Ekonomik zorluklar”, “Çalışma yaşamına ilişkin zorluklar”, “Psikolojik zorluklar” “Sağlıkta karşılaşılan zorluklar”, “Eğitimde karşılaşılan zorluklar”, “Olumsuz etkileşimler”

belgelemiştir. Bunlardan ilki değişen günlük rutine ilişkindir (Luchi ve Mutter, 2020; Burrows vd., 2021). Normal akışında süren hayat, deprem ve ardından yeni bir yere yerleşme sürecinde; gündelik hayatın değişmesi, çalışma yaşamıyla ilgili sorunlar, geride kalanlara özlem, yaşanan kayıpların verdiği acıyla yeni hayata alışamama, yabancı bir ortama alışamama gibi bir dizi etmenle bozulmuştur.

Deprem yol açtığı etkilerden biri ekonomiktir: Katılımcılar, depremden dolayı mülklerini kaybetmiştir. Deprem ve ardından Soma'da yeni bir hayata başlama deneyimi yeni gider kalemlerine yol açmıştır. Katılımcıların borçlarını ödeyemedikleri ve mali yardımlardan yeterince yararlanamadıkları tespit edilmiştir. Mevcut bulgu literatürle uyumludur (Şenol-Çevik, 1998; Tomanbay, 2000; Altun, 2018). Ekonomik koşullar, deprem sonrası hayatın ne seyirde süreceğinin temel belirleyicilerindendir (Alipour vd., 2015; Deryugina, 2022). Örneğin Rajmakumar vd., (2008) deprem öncesi ekonomik koşulların depremden sonraki günlerin nasıl geçirildiğinin belirleyici unsuru olduğunu saptamıştır (akt. Alipour vd., 2015). Deprem, katılımcıların yıllar içindeki birikimlerini bir anda yok ederek mülk kaybına yol açmıştır (Aktürk ve Albeni, 2002; Şeker ve Akman, 2014; Ghomian vd., 2018; Khosravi vd., 2021; Khattri, 2021; Avdar ve Avdar, 2022; Selçuk, 2023). Bu durum yeni bir hayata başlamanın zorluklarından biridir. Katılımcılar tüm mülklerini/varlıklarını kaybetmelerine rağmen borçları devam ettiği için ekonomik zorluklarla yüzleşmektedirler. Ayrıca yeni bir hayata başlama yeni gider kalemlerinin sürece eklenmesine yol açmıştır: Taşınma masrafları, yeni bir hayat kurma, yeni bir ortamda uygun fiyatlı ürünlerin nerede olduğunu bilememe, düzeni oturtabilmek ve deprem öncesi kalan borçları ödeyebilmek için kredi borçlanmaları vb. unsurlar gider kalemlerine eklenmiştir. Diğer çalışmalarda da ortaya konulduğu gibi (Alipour vd., 2014, Ghomian vd., 2018; Lebni vd., 2020; Khosravi vd., 2021) deprem sonrasındaki hayatta karşılaşılan zorluklardan bir diğeri mali yardımın adaletsiz ve eşitsiz dağılımına ilişkindir.

Bulgular, katılımcıların çalışma yaşamına girmede zorluklar yaşadığını, yeni ortamda gelirlerinin azaldığını göstermektedir. Bu bağlamda diğer çalışmalarda da tespit edildiği gibi istihdam belirsizliği yaşama ve daha önceki işleri yapamama (Alipour vd., 2015; Burrows vd., 2021; Deryugina, 2022) çalışma yaşamına ilişkin zorluklardan biridir. Ortama yabancı olma, yaş haddine takılma, deprem öncesi iş ve mesleği yapamama gibi birden çok etmen buna yol açmıştır. Bir diğer bulgu, çalışma karşılığı elde edilen gelirin azalmasıdır (Pyles; 2007; Alipour vd., 2014; Khosravi vd., 2021; Luchi ve Mutter, 2020). Ek gelir elde edilebilecek işlerin yeni ortamda mevcut olmaması, deprem öncesi iş ve mesleği icra edememe, çalışma saati düzeninin farklılaşması gibi unsurlar buna sebep olmuştur.

Psikolojik zorluklar; 'kaygının hâkim olması' ve 'psikolojik iyilik hali' bir başka bulgudur. Deprem ardından kaygı günlük yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Bu anlamda deprem insanların zihinlerinde derin etkiler bırakmıştır (Stoner, 2011; Azzollini vd., 2018; Khattri, 2021). Bu ise katılımcıların gün içinde kaygı yaşamalarına yol açmıştır. Deprem ardından katılımcılar yeni bir hayata başlamış olmalarına rağmen psikolojik iyilik hallerinin iyi olmadığı saptanmıştır. Bunun arkasında yatan nedenler; geride kalanları düşünme, çalışma yaşamında psikolojik zorlukların yaşanması gibi-çok yönlüdür. Belirtelim ki alan yazında benzer bulgular mevcuttur (Tomanbay, 2000;

Aksaray vd., 2006; Şengün, 2007; Rajkumar vd., 2008; Yaman ve Akyurt, 2013; Alipour vd., 2014; Avdar ve Avdar; 2022). Dolayısıyla bu çalışmanın da ortaya koyduğu gibi depremi yaşayanlar farklı psikolojik tepkiler verebilmektedir (Tomanbay, 2000; Alipour vd., 2015).

Depremzedelerin yeni yerleşim yerinde sağlıkta zorluklarla karşılaşması çalışmanın bir diğer bulgusudur. Sağlık hizmetlerine erişimle ilgili olarak, özel hastanelerden yararlanmanın kısa süreli olması, randevu almada güçlüklerin yaşanması ve kayıt dışı işler nedeniyle sosyal güvence kapsamında çıkma bu kapsamdaki zorluklar olarak belirmiştir.

Depremi ardından depremzedeler yer değiştirmiştir. Depremle birlikte bireylerin devam eden eğitim hayatlarında zorluklar yer değiştirmelerine rağmen devam etmiştir. Eğitimin kesintiye uğraması; okul başarısı ve okul devamında sorunlara yol açarak eğitimde karşılaşılan zorluklardan biri olmuştur. Çocukların yeni eğitim ortamına uyum sağlayamaması ve psikolojik uyum da bu durumu tetikleyen unsurlardan biri olmuştur. Dolayısıyla diğer çalışmaların da gösterdiği gibi (Şenol-Çevik, 1998; Tomanbay, 2000; Bethke, 2005; Paudel ve Ryu, 2018; Shidiqi vd., 2023; Özer; 2023) depremin etki ettiği alanlardan biri eğitimidir. Çocukların depremlerle birlikte psikolojik sağlamlığının zayıflaması eğitim hayatına uyumu zorlaştırdığı saptanmıştır.

Çalışmada elde edilen bulgulardan biri olumsuz etkileşimlerdir. Depremi yaşayanlar olumlu veya olumsuz farklı farklı tepkiler geliştirebilmektedir (Tomanbay, 2000; Rajkumar vd., 2008; Lebni vd., 2020; Luchi ve Mutter, 2020; Khattri, 2021). Bu anlamda bağların zayıflaması; aile içi ilişkilerin zayıflaması ve anlam kaybı; hayatın anlamsızlaşması ve gelecek beklentilerinin azalması bu olumsuz etkileşimlerden ilkidir. 1995 Dinar Depremi (Şenol-Çevik, 1998) ve 1999 Marmara Depreminde (Tomanbay, 2000) de aile içi ilişkilerin olumsuz etkilendiği tespit edilmiştir. Olumsuz etkileşimin bir başka boyutu mekânın kaybıdır. Kültürel ve sosyal olarak depremzedelerin yeni ortama yabancı olmaları buna yol açmıştır. Bu, yeni bir ortamda eski yaşam tarzının kültürel ve sosyal özelliklerin arayışı olarak görülebilir. Bu durum uzun vadede de kişilerin hayatlarını etkileyen bir unsur olarak kalabilir (Dias vd., 2016; Kürüm-Varolgüneş, 2021).

Bir diğer olumsuz etkileşim Soma'ya duyulan aidiyetsizlik duygusudur. Bu, düzen oluşturamama ve geçmişteki yaşantıyı arama şeklinde beliren bir duygunun ifadesidir. Bu durum bir 'eve', yaşanacak bir yere sahip olmanın, ait olma duygusu yaratan bir "yuvaya" sahip olmakla aynı şey olmadığını göstermektedir (Burrows vd., 2021).

Çalışmada olumsuz bir etkileşim türü olarak topluluktan kopuş bir diğer bulgudur. Bu, henüz bir çevre edinemedenden dolayı daha çok aile içine çekilerek birlikte vakit geçirme, psikolojik olarak; yeni bir ortama katılmaya hazır hissetmeme veya yeni çevrenin depremi sürekli hatırlatması korkusu şeklinde farklılaşan durumların ifadesidir. Benzer bulgu akademik yazında da mevcuttur (Ahmadi vd., 2018). Ayrıca çocukların da benzer olumsuzluğu deneyimledikleri çalışmada saptanmıştır.

Olumsuz etkileşimlerde saptadığımız bir diğer durum hobilerden kopuştur. Psikolojik olarak henüz buna hazır olmama, yeni hayatın getirdiği zorluklar hobilerden kopuşu beraberinde getirmiştir.

Yukarıda da belirtildiği gibi araştırma bulgularında olumsuz etkileşimlerin yanı sıra olumlu etkileşimler de saptanmıştır. Bu olumlu etkileşimlerden ilki ilişkilerin güçlenmesine ilişkindir. Deprem bazı katılımcılarda olumlu bir şekilde ifade bulmuş; aile içi ilişkileri güçlenmiş ve şükretme duygusu yaratmıştır. Aile ilişkilerine ilişkin bulgu Dinar depreminde de tespit edilmiştir (Şenol-Çevik, 1998). Diğer yandan benzer bulgu akademik yazında başka çalışmalarda da saptanmıştır (Ahmadi vd., 2018; Lebni vd., 2020).

Bir diğer olumlu etkileşim iyileşme ve uyumdur: Yeni ortamın güven ve huzur vermesi (Ahmadi vd., 2018), çocukların eğitimlerine başlayabilmeleri, yeni ortamın yaşanılmaya değer görülmesi gibi etmenlerin bunda etkili olduğu saptanmıştır.

Yerel bağlantıların önceden var olması veya sonradan oluşması bir başka olumlu etkileşim türü olarak saptanmıştır. Sosyal ağların varlığının depremzedelerin çalışma yaşamına katılımında, çalışma ortamına uyumunda, sosyalleşme ve yeni ortama alışmalarında etkili olduğu tespit edilmiştir. (Nakagawa, 2004; Alipour, 2015). Belirtelim ki yeni yerdeki insanlarla bağlantı oluşumlarının da etkileri benzerdir (Ahmadi vd., 2018).

SONUÇ

Çalışmada Soma'ya yerleşen depremzedelerin yeni bir hayata başlamaya ilişkin algı ve deneyimleri derinlemesine incelenmiştir. Mevcut çalışma, depremzedelerin deprem sonrası normal hayata dönüş sürecini irdeleme ve somutlaştırmada bir başlangıç noktası oluşturmaktadır. Çalışmayla deprem sonrası yeni bir hayata başlayan depremzedelerin normal bir hayata dönebilmeleri için aşılması gereken zorlukların ve olumsuz etkileşimlerin çok yönlü ve iç içe geçmiş olduğu ortaya koyulmuştur. Çalışma içinde depremzedelerin yeni bir hayata başlama deneyimlerinde olumlu etkileşimler yaşadıkları da saptanmış ve bunun yeni bir hayata başlama deneyiminin bir tür kolaylaştırıcısı olduğu tespit edilmiştir. Bu noktaya referansla hayata geçirilecek uygun ve uzun erimli politika ve programlar aracılığıyla olumsuz etkileşimler, ekonomik, çalışma hayatı, psikolojik, sağlık ve eğitim alanındaki zorlukların üstesinden gelinebileceği düşünülmektedir. Uygulanacak politikalarda kamu kurum ve kuruluşlarının koordineli bir biçimde çalışması zorlukların aşılmasında etkili olabilir.

Nitel bir araştırma niteliğine olan çalışmanın bulguları genellenemez. Ancak araştırma bulgularının alan yazın bulguları ile benzerlik göstermesi deprem gibi doğal afete maruz kalan kişilerin benzer deneyimleri yaşayabildiklerinin kanıtıdır. Bu anlamda çalışma genel çıkarımlar yapmaya da imkân vermektedir. Dolayısıyla çalışmanın depremin ardından yeni bir hayata başlama deneyimine ve bu aşamada ortaya çıkan zorluklara, olumsuz ve olumlu etkileşimlerine ilişkin önemli bir veri kaynağı olduğu düşünülmektedir. Diğer yandan bu süreçle ilgili daha fazla çalışmaya da ihtiyaç vardır: Depremzedelerin, politika yapımcıların ve yerel otoritelerin bakış açılarını içeren yeni çalışmalar bu sürecin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak ve deprem sonrası normal hayata dönüşle ilişkin politika ve programların tasarımı için yol gösterici olacaktır.

Belirtelim ki çalışma kapsamında bazı öneriler de geliştirilebilir:

ÖNERİLER

Çalışma bulguları, yeni bir hayata başlayan depremzedelerin yaşadıkları zorlukların ve olumsuz etkileşimlerin çoklu ve birbiri ile bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda şu uygulamalar hayata geçirilebilir:

- Geliştirilen politikalar bütüncül, birbirini destekler nitelikte olmalıdır. İhtiyaçların biricik olduğu gerçeğinden hareketle politikalar çok boyutlu, dinamik ve uzun vadeli belirlenmelidir.
- Normalleşme sürecinin hızı ve kalitesi için (aksi taktirde kollektif sorunlar tetiklenebilir) diğer kurum ve kuruluşlarla eşgüdümlü çalışılmalıdır. Bu politikaların hedef kitleye ulaştırılması, takibi, sorunların anlaşılması ve çözüme kavuşturulması için gereklidir.
- Yeni bir yaşama başlayan depremzedelerin günlük rutinlerinde karşılaştıkları zorluklar ve kaygı sorunları için rehberlik ve psikolojik destek hizmetleri sunulabilir. Rehberlik hizmetleri depremzedelerin günlük yaşam rutinlerini yeniden inşasına/planlamasına yönelik olmalıdır. Psikolojik desteğin şekli, süresi ihtiyaç düzeyine göre belirlenmelidir. Verilecek psikolojik destek duygusal denge kurmaya, stres yönetimine, travma sonrası stres bozukluğuna, kaygıyı yönetmeye ve diğer zorluklarla baş edebilmeye yönelik olmalıdır. Ayrıca depremden kaynaklanan kaygıyı yönetmek için eğitimler ve farkındalık programları geliştirilebilir. Grup terapisi hizmetinin yaygınlaştırılması bir başka seçenek olabilir.
- Psikolojik zorlukların aşılmasında şunun farkında olunmalıdır: Yaşanan zorluklar ve olumsuz etkileşimler çok yönlüdür. Bu bağlamda depremzedelerin psikolojik sorunları derinden analiz edilerek tespit edilmelidir. Sorunun boyutuna bağlı olarak sosyal çalışmacı, psikolog, psikiyatrist ya da pedagoğ desteği sağlanabilir.
- Ekonomik zorluklarda, öncelikle mülk kaybı yaşayanlar için hukuki danışmanlık hizmeti verilerek sahip olunan haklar noktasında bilgilendirme sağlanmalıdır. Ayrıca ekonomik zorluklarla başa çıkabilmek için mali danışmanlık hizmeti sunularak bütçe planlama, borç yönetimi konularında mali rehberlik sunulabilir. Finansal okur-yazarlık da tasarrufa ilişkin beceri geliştirme ve borç yönetimini öğrenme için bir seçenek olarak düşünülebilir.
- Ekonomik zorluklarda hem artan gider kalemleri hem de yetersiz sosyal yardımlar ön plana çıkmıştır. Bu anlamda hem ekonomik sıkıntıları hafifletmek hem de temel ihtiyaçları karşılamak için sosyal yardım programları tasarlanabilir.
- Sosyal devlet ilkesi ihlal edilmeden yerel yönetim, sivil toplum kuruluşları ve gönüllülerin dayanışma gösterebileceği dayanışma platformları ile sosyal yardım sunumu da bir alternatif olarak düşünülebilir.

- Ekonomik zorlukların aşımı için düşük oranlı ve uzun vadeli ihtiyaç kredileri bir alternatif olabilir.
- Hem ekonomik zorluklarla hem de çalışma yaşamına ilişkin zorluklarla başa çıkmak için ekonomik rehabilitasyon programları oluşturulabilir. Bu programlar bünyesine hayat boyu öğrenme anlayışıyla mesleki eğitim ve girişimcilik eğitimlerine yer verilebilir.
- Kamu sektörü ve özel sektör iş birliği sağlanarak çalışma yaşamına erişim kolaylaştırılabilir ve var olan işler konusunda bilgi akışı sağlanabilir.
- Sosyal hizmetin araçları devreye sokularak topluluk örgütlenmeleri aracılığıyla da ek gelir fırsatları için yerel olanaklarla yeni bir hayata başlayan depremzedelerle buluşturulabilir. Psikolojik olarak zorluk yaşayanlara ise psikolojik destek hizmetleri sunularak gerek çalışma yaşamına girişleri gerekse çalışma yaşamında işlerini yapmalarını kolaylaştırılabilir.
- Sağlık hizmetlerine erişimde öncelik tanınabilir.

Diğer yandan çalışma bazı örtük bulguların da altını çizmiştir. Örneğin olumsuz etkileşimlerde kültürel kodlar ön plana çıkmıştır. Dolayısıyla psikolojik destek sunumunda:

- Çok kültürcü sosyal hizmet anlayışı devreye sokularak hizmet sunumu gerçekleştirilmelidir. Ayrıca psikolojik destek almayı reddedenler için kendisi gibi benzer kültürel özelliklere sahip olup bu desteği almayı kabul eden kişiler ya da onların önemseyeceği toplum liderleri devreye sokularak bu destek sağlanabilir.
- Eğitimin kesintiye uğraması; okul başarısı ile okula devam ve okula uyum için okullarda rehberlik hizmetlerinin yanı sıra akran desteği grupları bir alternatif olarak düşünülebilir. Rehberlik hizmetlerinde ailenin çocuğa yaklaşımı noktasında hizmet sunulabilir. Çocukların yaşadıkları travmayı aşmak için kitap okuma, oyun oynama, öykü anlatma ya da belli konulara ilişkin tartışma gibi sözel araçlara başvurulabilir. Psikolojik destek hizmetleri de yukarıda da detaylandırıldığı gibi- çocuğun ihtiyacının boyutu saptanarak sunulmalıdır.
- Bağların zayıflaması noktasında aile terapileri aracılığıyla duygusal gerilimler ortadan kaldırılarak aile içi sorunlar çözüme kavuşturulabilir. Hayatın anlamına ilişkin sorunun çözümü için de psikolojik destek sunulabilir. Ayrıca bu sorunu yaşayan depremzedelerin, sosyalleşme ortamlarına katılımları teşvik edilerek sosyal ağlar oluşturmaları ve bu sayede hayatın anlamını yeniden bulmalarını sağlanabilir.
- Gelecek beklentilerine ilişkin de psikolojik destek işlevsel bir araç olarak düşünülebilir.
- Ayrıca halk eğitim merkezleri aracılığıyla normal hayata dönüşü hızlandırmada kurslar bir alternatif olarak düşünülebilir.

- Mekân kaybının üstesinden gelebilmek için alt kültürlerin bir araya gelebildiği etkinlikler düzenlenebilir. Örneğin sosyal hizmetin araçları devreye sokularak yerleşim hareketi uygulamalarına benzer şekilde farklı alt kültürlerden gelen gönüllü kişilerden oluşan gruplar aracılığıyla kişiler arası etkileşim sağlanarak kültürel ön yargılar aşılanabilir. Bu tür gönüllü grupların bir araya getirilmesinde yerel yönetim, sivil toplum kuruluşları, gönüllü kişiler ve sosyal çalışmacılar iş birliği içinde çalışabilir. Ayrıca farklı grupları hedefleyen sosyal etkinliklerin yaygınlaştırılmasıyla hem mekânın kaybı hem topluluktan kopuş hem de aidiyet duygusunun yeniden geliştirilmesi noktalarında olumlu dönüşümler sağlanabilir.
- Şu ana kadar sıralanan sorunların çözüme kavuşturulmasıyla ve önerilen program ve politikalarla aidiyet duygusunun geliştirilmesinin mümkün olacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra aidiyetsizlik duygusunun uzun süreli devam etmesi halinde psikolojik destek sunumunun hayata geçirilmesi de düşünülebilir. Bunun yanı sıra yerel yönetim, sivil toplum örgütleri ve gönüllü kişilerin katılımıyla depremzedelere yönelik çalışma hayatı projeleri bu amaca hizmet edebilir. Benzer şekilde yeni yerleşim yerine aidiyetlik sağlamaya yönelik programlarda bir alternatif olarak düşünülebilir.
- Son olarak depremzedelerin hobilerine dönmeleri için uygun destekler sağlanarak, normalleşme sürecine ve olumsuz etkileşimlerin yarattığı sorunların çözümüne olumlu katkı sağlanabilir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Araştırma için Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurulundan 10.7.2023'te izin alınmıştır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahmadi S., Khankeh, H., Sahaf, R., Dalvandi, A., Hosseini, S. A., Alipour, F. (2018). How did older adults respond to challenges after an earthquake? Results from a qualitative study in Iran. *Arch Gerontol Geriatr*, 77, 189–95.
- Aksaray, G., Kortan, G., Erkaya, H., Yenilmez, C., Kaptanoğlu, C. (2006). Gender differences in psychological effect of the august 1999 earthquake in Turkey. *Nord J Psychiatry*, 60(5), 387-391.

- Aktürk, İ. ve Albeni, M. (2002). Doğal afetlerin ekonomik performans üzerine etkisi: 1999 yılında Türkiye'de meydana gelen depremler ve etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 1-18.
- Alipour, F., Khankeh, H. R., Fekrazad, H., Kamali, M., Rafiey, H., Foroushani, P. S., Ahmadi, S. (2014). Challenges for resuming normal life after earthquake: A qualitative study on rural areas of Iran. *PLoS Currents*, 6.
- Alipour, F., Khankeh, H., Fekrazad, H., Kamali, M., Rafiey, H. ve Ahmadi, S. (2015). Social issues and post-disaster recovery: A qualitative study in an Iranian context. *International Social Work*, 58(5), 689–703.
- Altun, F. (2018). Afetlerin ekonomik ve sosyal etkileri: Türkiye örneği üzerinden bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1), 1-15.
- Avdar, R. ve Avdar, R. (2022). Türkiye'de yaşanan doğa kaynaklı afetlerin sosyo-ekonomik etkileri. *Afet ve Risk Dergisi*, 5(1), 1-12.
- Azzollini S., Depaula P.D., Cosentino A.C., Bail Pupko V. (2018). Applications of psychological first aid in disaster and emergency situations: Its relationship with decision making. *Athens Journal of Social Sciences*, 5(2), 201-21.
- Beaglehole, B., Mulder, R. T., Boden, J. M., & Bell, C. J. (2019). A systematic review of the psychological impacts of the canterbury earthquakes on mental health. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 43(3), 274-280.
- Bethke, L. (2005). Educating young people in emergencies: Time to end the neglect. Id21 insights, https://lib.icimod.org/record/12046_
- Birleşmiş Milletler (2005), Ülke içinde yerinden olma konusunda yol gösterici ilkeler Brookings Enstitüsü Yerinden Olma Projesi. Washington, D.C.
- Burrows, K., Desai, M. U., Pelupessy, D. C., ve Bell, M. L. (2021). Mental Wellbeing following Landslides and Residential Dsplacement in Indonesia. *SSM Mental Health*, 1(100016), 1-9.
- Creswell, J.W. (2013). Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma desenleri, 2. baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çıtak, Ş. (2023). Psychological experiences and risk factors in earthquakes. *Journal of Family Counseling and Education*, 8(2), 116-134.
- Ergönül, Ö. Keske, Ş. Ksinzik, A., Güldan, M. Özbek, L. Azap, A., Şimşek-Yavuz, S., Can, F. ve Sakarya, S. (2023). The challenges in the monitoring of infectious diseases after the earthquake in Türkiye in 2023. *Lancet Infectious Diseases.*, 23(11), e482-e488.
- Deryugina, T. (2022). Economic effects of natural disasters. *IZA World of Labor*, 493, <https://wol.iza.org/uploads/articles/608/pdfs/economic-effects-of-natural-disasters.pdf?v=1>.
- Dias, N., Keraminiyage, K. ve DeSilva, K. K. (2016). Long-term satisfaction of post disaster Resettled communities: The case of post tsunami – Sri Lanka. *Disaster Prevention and Management An International Journal*, 25(5), 581-594.

- Duncan, E., Dorahy, M. J., Hanna, D., Bagshaw, S. ve Blampied, N. (2013). Psychological responses after a major, fatal earthquake: The effect of peritraumatic dissociation and posttraumatic stress symptoms on anxiety and depression. *Journal of Trauma & Dissociation*, 14(5), 501–518.
- Firat, M. (2022). Deprem ve toplumsal etkileri. *Tezkire Dergisi*, 4, 44-47.
- Ghomian, Z., Khodadadizadeh, A., Jahangiri, K. ve Yousef Nezhad, S. (2018). Bam, Iran, Earthquake experiences, life suddenly collapse in a few seconds: A qualitative study. *Journal of qualitative research in health sciences*, 6(4), 414–426.
- International Organization for Migration (2023). 2023 Earthquakes Displacement Overview – Türkiye. <https://reliefweb.int/report/turkiye/iom-2023-earthquakes-displacement-overview-turkiye-march-2023>, Erişim tarihi, 13.10.2023.
- Joseph, I.L. (2022), The effect of natural disaster on economic growth: Evidence from a major earthquake in Haiti. *World Development*, 159, 1-59.
- Jung, H.O. ve Han, S.W. (2023). Post-traumatic growth of people who have experienced earthquakes: Qualitative research systematic literature review, *Front Psychiatry*, 2(13), 1-12.
- Karabulut, D. ve Bekler, T. (2019). Doğal afetlerin çocuklar üzerindeki etkileri. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 5(2), 368-376.
- Khattri, M. B. (2021). Differential vulnerability and resilience of Earthquake: A case of displaced tamangs of tiru and gogane villages of central nepal. *Progress in Disaster Science*, 12, 1-12.
- Khosravi, B., Xosravi, T., Ziapour, A., Fattahi, E., Chaboksavar, F. ve Lebni, J. Y. (2021). Challenges and problems facing 2017 kermanshah earthquake survivors: A qualitative study. *Community Mental Health Journal*, 57(2), 340-348.
- Kürüm Varolüneş, F. (2021). Success factors for post-disaster permanent housing: Example of turkish earthquakes. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 11(1), 115-130.
- Lebni, J. Y., Khorami, F., Azar, F. E. F., Khosravi, B., Safari, H. ve Ziapour, A. (2020). Experiences of rural women with damages resulting from an earthquake in Iran: A qualitative study. *BMC Public Health*, 20(1), 1–13.
- Luchi, K. ve Mutter, J. (2020). Governing community relocation after major disasters: An analysis of three different approaches and its outcomes in Asia. *Progress in Disaster Science*, 6(100071), 1-8.
- Nakagawa, Y. ve R. Shaw (2004) Social capital: A missing link to disaster recovery. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 22(1), 5–34.
- Özbilgin, M., Erbil, C., Şimşek Demirbağ, K., Demirbağ, O. ve Tanrıverdi, V. (2023). Afet yönetiminde sorumluluğun yeniden inşası: Deprem, sosyal dramalar, sosyal politikalar. *Sosyal Mucit Academic Review*, 4(1), 71-112.

- Özer, M. (2023). Education policy actions by the ministry of national education after the earthquake disaster on february 6, 2023 in Türkiye. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 12(2), 219-232.
- Paudel, J. ve Ryu, H. (2018). Natural disasters and human capital: The case of Nepal's earthquake. *World Development*, 111, 1-12.
- Punch, K.F. (2014). Sosyal Araştırmaya Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar, 2. baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Pyles, L. (2007). Community organizing for post-disaster social development locating social work. *International Social Work*, 50(3), 321-33.
- Rajkumar, A.p., Premkumar, T. S. ve Tharyan. P. (2008). Coping with the asian tsunami: Perspectives from Tamil Nadu, India on the determinants of resilience in the face of adversity. *Social Science Medicine*, 67(5), 844-53.
- Rieger, K. (2021). Multi-hazards, displaced people's vulnerability and resettlement: Post-earthquake experiences from rasuwa district in Nepal and their connections to policy loopholes and reconstruction practices. *Progress in Disaster Science*, 100187, 1-16.
- Sağiroğlu, A. Z., Ünsal, R. ve Özenci, F. (2023). Deprem sonrası göç ve insan hareketlilikleri durum değerlendirme raporu. Ankara: AYBÜ-GPM.
- Sertkaya Doğan, Ö. (2013). Soma şehrinin fonksiyonel gelişimi. *Coğrafya Dergisi*, 23, 1-18.
- Shidiqi, K. A., Di Paolo, A. ve Choi, A. (2023). Earthquake exposure and schooling: Impacts and mechanisms. *Research Institute of Applied Economics*, 94, 1-17.
- Şanol-Çevik, D. (1998). *Dinar ve Deprem*. Ankara: T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü Deprem Araştırma Dairesi. Deprem Araştırma Bülteni, 25 (78).
- Şeker, B. D. ve Akman, E. (2014). Van depremi sonrası duygusal, bilişsel ve davranışsal tepkiler: Polis örnekleme incelemesi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(27), 215-231.
- Şen, S. (2023). Kahramanmaraş depremlerinin ekonomiye etkisi. *Diplomasi ve Strateji Dergisi*, 4(1),1-55.
- Şengün, H. (2007). Afet Yönetimi Sistemi ve Marmara Depremi Sonrasında Yaşananlar. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tomanbay, İ. (2000). Deprem, insan ve sosyal hizmetler. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 12(1),123-137.
- Yaman, Ö. M. ve Akyurt, M. A. (2013). Sosyal hizmete kültürel yaklaşım: 2011 Van depremi örneği. *Sosyoloji Dergisi*, 26(3), 105-144.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, 11.baskı, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yin (1984). Case Study Research: Design and Methods, 3. baskı, California: Saga Publications.